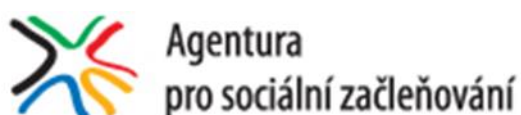


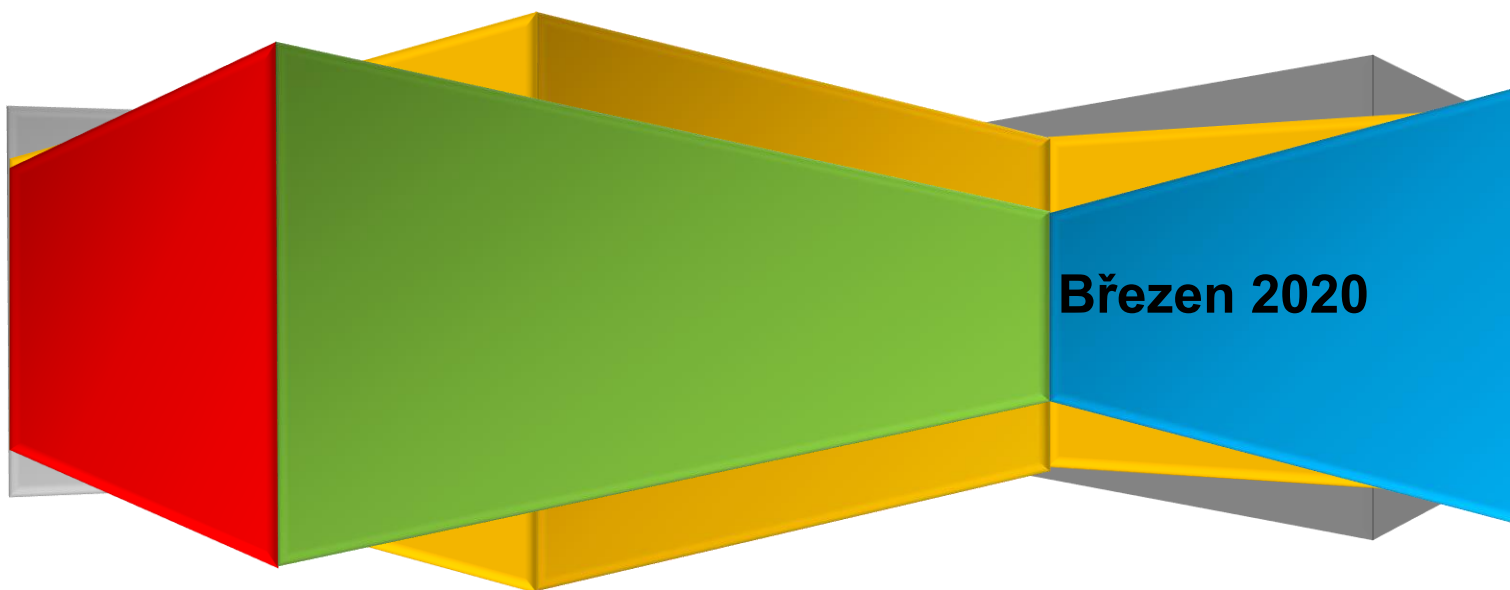


EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání



Vstupní analýza v oblasti vzdělávání a volného času obce Vřesová – Vzdálená podpora

Zpracovala: **Andrea Svobodová**



Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Výzkum, vývoj, vzdělávání v rámci projektu „Inkluzivní a kvalitní vzdělávání v územích se sociálně vyloučenými lokalitami“, reg. č. projektu CZ.02.3.62/0.0/0.0/15_001/0000586. Více na www.socialni-zaclenovani.cz.

Obsah:

Seznam použitých zkratk a vysvětlivky některých (místně) specifických pojmů	2
O výzkumu	3
1. Úvod a cíle analýzy	3
2. Metodologie.....	3
2.1 Seznam respondentů.....	4
3. Základní pojmy	5
3.1 Sociální vyloučení	5
3.2 Školská legislativa.....	5
4.2 Předškolní vzdělávání	11
4.5 Možnosti trávení volného času	15
5. Doporučení.....	17
LITERATURA.....	19

Seznam použitých zkratk a vysvětlivky některých (místně) specifických pojmů

AP – asistent pedagoga
APK – asistent prevence kriminality
ASZ - Agentura pro sociální začleňování
ČSÚ - Český statistický úřad
ČŠI - Česká školní inspekce
CDM - Centrum dětí a mládeže
DVPP – další vzdělávání pedagogických pracovníků
IKV - inkluzivní a kvalitní vzdělávání
IVP - individuální vzdělávací plán
IZ - inspekční zpráva
KPSVL - koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám
LMP - lehké mentální postižení
MOP – mimořádná okamžitá pomoc
MPI - Místní plán inkluze
MŠ, SŠ, ZŠ - mateřská škola, střední škola, základní škola
MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MÚ – Městský úřad
NNO – nevládní nezisková organizace
NZDM - nízkoprahové zařízení pro děti a mládež
OSPOD – Odbor sociálně právní ochrany dětí
OPZ - Operační program Zaměstnanost
ORP - Obec s rozšířenou působností
PO – podpůrné opatření
PPP - Pedagogicko-psychologická poradna
PŠD – povinná školní docházka
RVP PV a RVP ZV - Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a pro základní vzdělávání
SLDB - Sčítání lidu, domů a bytů
SPC - Speciálně pedagogické centrum
SPSZ - Strategický plán sociálního začleňování
SVL - sociálně vyloučená lokalita/lokality
SVP - speciální vzdělávací potřeby
TJ – tělovýchovná jednota

O výzkumu

1. Úvod a cíle analýzy

Vstupní analýza vzdálené podpory vznikla v rámci Individuálního projektu systémového **Inkluzivního a kvalitního vzdělávání v územích se sociálně vyloučenými lokalitami¹ (IKV)**. Jejím cílem, který byl formulován na základě poptávky zástupců obce a lokálního konzultanta, bylo zmapovat situaci v oblasti předškolního vzdělávání a volného času. Analýza se snaží odpovědět na otázku, zda by bylo vhodné v obci zřídit předškolní klub, případně s jakými riziky je potřeba při jeho realizaci počítat. V oblasti volného času se analýza zaměřuje na mapování možností trávení volného času místních dětí a mládeže a na případnou poptávku po jejich rozšíření.

2. Metodologie

Vstupní analýza byla realizována v souladu se standardními výzkumnými metodami, jež byly vzájemně kombinovány, využito bylo i několik technik sběru dat. Vzhledem k omezené časové dotaci na její zpracování, která byla 4 týdny, mohl být však realizován pouze omezený počet rozhovorů, což ovlivnilo konečnou podobu analýzy.

Desk research – analýza sekundárních dat – byla nezbytným přípravným krokem, jehož účelem bylo sumarizovat dosavadní a aktuální poznatky relevantní k cílům analýzy a na tomto základě připravit podklady pro sběr dat primárních. Analyzovány byly zejména výroční a inspekční zprávy škol, data ČSÚ a data MŠMT včetně školních výkazů.

Expertní rozhovory – vzhledem k především kvalitativní orientaci analýzy byly nejprve realizovány tzv. expertní rozhovory. Cílem expertních rozhovorů bylo uvedení do konkrétních problémů dané lokality, případně vysvětlení zjištěných skutečností. Ve Vřesové se jednalo zejména o rozhovory se zástupci městského úřadu.

Hlubkové (nestrukturované) a polostrukturované rozhovory – na základě výstupů z expertních rozhovorů byly sestaveny scénáře rozhovorů. Ty byly realizovány s hlavními institucionálními aktéry a sociálně vyloučenými obyvateli.

(Ne)zúčastněné pozorování – bylo dalším nezbytným nástrojem pro realizaci analýzy, které probíhalo v podstatě po celou dobu realizace sběru dat.

Zpracování dat

Veškerá data byla zpracována v souladu se standardy sociálně-vědních výzkumů. Hlubkové rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na diktafon a následně přepsány do počítače v takové formě, aby mohly být podrobeny kvalitativní analýze. Získaná statistická data byla zpracována do grafů a tabulek a následně interpretována.

Etika výzkumu

Pro realizovaný výzkum je závazný „*Etický kodex České asociace pro sociální antropologii*“.² To mimo jiné znamená, že v šetření nebylo narušeno **soukromí a důstojnost respondentů**, respondenti byli vždy informováni o smyslu výzkumu a v případě nahrávání požádáni o jeho svolení. Samozřejmostí byla i zaručená anonymita dotazovaných. V případě zkoumané obce bylo nutné zacházet se získanými informacemi zvláště obezřetně, a to z toho důvodu, že se jedná o obec s velmi nízkým počtem obyvatel

¹ Registrační číslo projektu CZ.02.3.62/0.0/0.0/15_001/0000586, OP VVV.

² http://www.casaonline.cz/wp-content/uploads/2009/12/Eticky_kodex_CASA.doc.

a zaručení anonymity respondentů je zde daleko obtížnější než v jiných případech. Z tohoto důvodu nejsou informace k některým konkrétním případům, které za jiných okolností přispěly k lepšímu dokreslení dané situace, v analýze vůbec uváděny. Respondenti, kteří byli v analýze citováni, a které bylo možné identifikovat (jejich identita byla rozpoznatelná), byli osobně osloveni a požádáni o písemný souhlas s uvedením citace.

2.1 Seznam respondentů

V rámci terénního šetření, které probíhalo po dobu třech dnů v listopadu 2019, **bylo uskutečněno celkem 15 rozhovorů s 15 respondenty**. Z nich bylo 6 hloubkových, které trvaly 15-45 minut a byly (ve většině případů) nahrávány na diktafon. Ostatní rozhovory byly kratší, formálnější a nahrávány nebyly. Tři kratší rozhovory probíhaly telefonicky. Dotazováni byli:

- zástupci MÚ (3),
- zástupci mateřské školy Chodov a Vintířov (3),
- zástupci NNO (2),
- obyvatelé obce včetně SVL + veřejnost (7): žena cca 26 let, žena cca 35 let, žena 31 let, žena 24 let, žena cca 24 let, žena 45 let, muž 57 let.

3. Základní pojmy

3.1 Sociální vyloučení

V materiálu ASZ³ se uvádí následující: „zjednodušeně řečeno, sociálně vyloučení jsou ti občané, kteří mají ztížený přístup k institucím a službám (tedy k institucionální pomoci), jsou vyloučení ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu“. Sociální vyloučení se vyznačuje četnými indikátory či charakteristikami, které se v různých lokalitách vyskytují s různou intenzitou. Mezi obvyklé ukazatele řadíme dlouhodobou nezaměstnanost, závislost na dávkách v hmotné nouzi, nízkou kvalitu a nejistotu v bydlení, ztížený nebo nemotivovaný přístup ke vzdělávání, vysokou míru zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a zvýšenou míru migrace. Jednotlivé ukazatele samy o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje ze společnosti, více viz <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>.

3.2 Školská legislativa

V této analýze hovoříme o vzdělávání ve školách, které se odehrává dle školního kurikula, je považováno za povinné a je legislativně ukotveno ve Sbírce zákonů. Hlavní zákony a vyhlášky, které se týkají školního vzdělávání a souvisejí se společným (inkluzivním) vzděláváním, uvádíme níže:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon),
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnicích a o změně některých zákonů,
- Vyhláška 270/2017 Sb., kterou se mění Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných,
- Vyhláška č.197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních (novelizující vyhlášku č. 72/2005 Sb.).

Dle výše uvedené platné legislativy probíhá v ČR školní vzdělávání v těchto druzích škol: mateřská škola, základní škola, střední škola (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště), konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky.

V kontextu projektu IKV je pro nás relevantní průběh vzdělávání v mateřských školách, základních školách a středních školách, souhrnně budeme používat termín „škola“. Dle legislativy je v ČR školní docházka povinná 9 let a od školního roku 2017/2018 je navíc povinný jeden rok předškolní přípravy.

Podrobněji o školské legislativě vztahující se ke společnému (inkluzivnímu) vzdělávání lze nalézt na portálu MŠMT: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/spolecne-vzdelavani-1>, <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlascky-ke-skolskemu-zakonu>.

³ Švec, J. ed. (2010): Příručka pro sociální integraci. Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách.

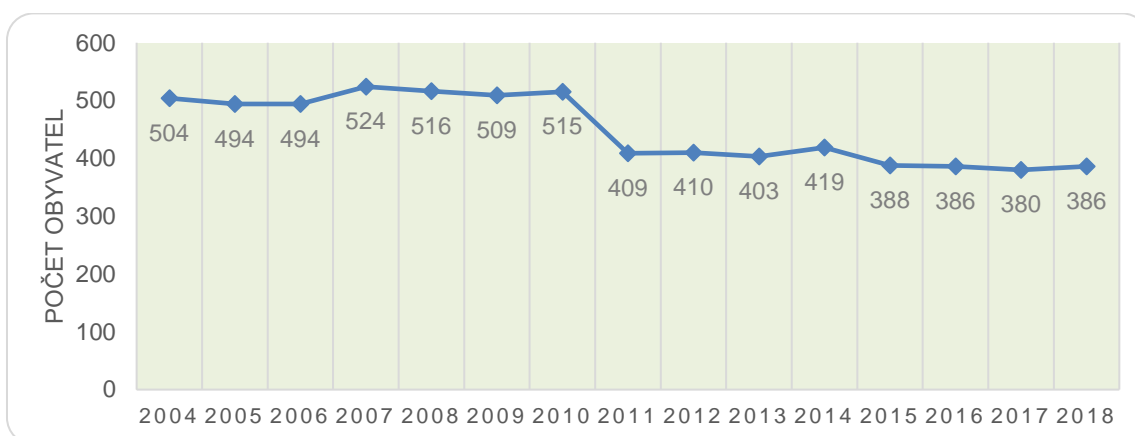
4. Analytická část

4.1 Popis obce, základní sociodemografické údaje

Sociodemografické údaje

V roce 2018 ve Vřesové žilo 386 obyvatel. Dle Smékalové se obyvatelstvo **historicky příliš nemění** a je tvořeno převážně starousedlíky a jejich potomky (Smékalová, 2019, s.). To potvrzují i data z ČSÚ, ze kterých vyplývá, že průměrně žilo ve Vřesové mezi rokem 1971 a rokem 2018 360 obyvatel. K největšímu nárůstu došlo v roce 2004, kdy v obci žilo 504 obyvatel. To se změnilo v roce 2011, kdy nastal klesající trend. Od roku 2015 zůstává počet obyvatel víceméně stabilní.

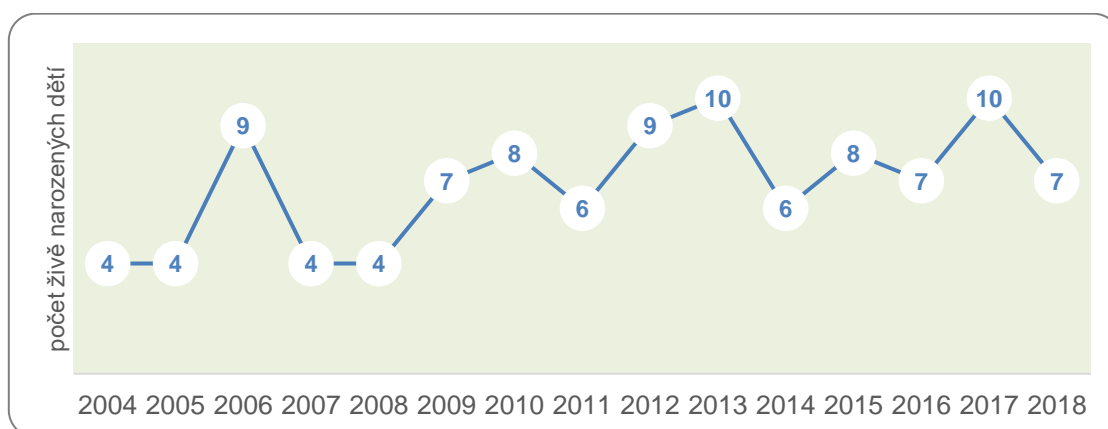
Graf 1 - Vývoj počtu obyvatel obce Vřesová v letech 2004-2018



Zdroj: ČSÚ

Děti se ve Vřesové se za posledních 15 let (od roku 2004 do roku 2018) narodilo 103, což je **v průměru 6,8 dětí za rok**. Nejvíce se jich přitom narodilo v roce 2013 (10) a 2017 (10) a nejméně (4) v letech 2004, 2005, 2008, 2009.

Graf 2 - Vývoj počtu živě narozených dětí v obci Vřesová (2004-2018)

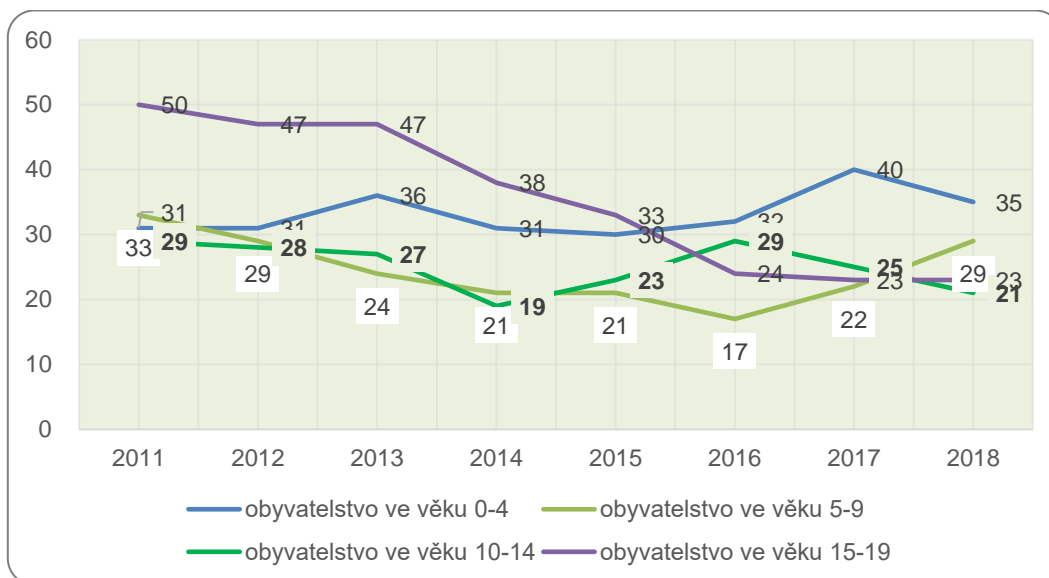


Zdroj: ČSÚ

Věková struktura obyvatel

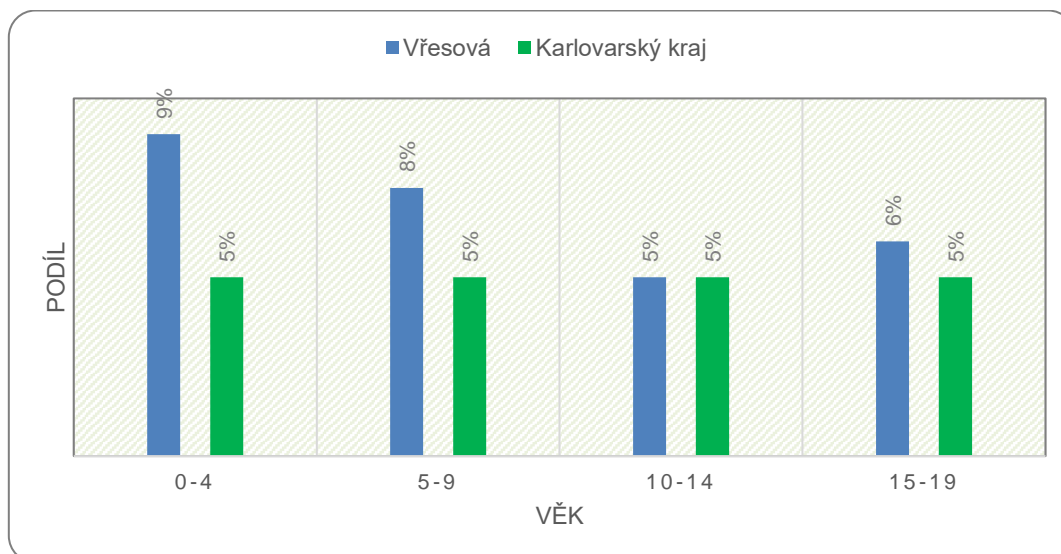
Vřesová patří mezi obce s vysokým zastoupením dětí a mládeže a je z tohoto pohledu dokonce „nejmladší“ obcí v Karlovarském kraji. **K 31. 12. 2018 bylo 109 obyvatel z 386 ve věku 0-19 let, čímž tvořili 28 % celkové populace obce, což je číslo vysoko přesahující krajský a republikový průměr** (viz graf. 4). Nejvíce byly přítomny zastoupeny děti do 4 let, kterých bylo celkem 35 (tj. 9 % z celkové populace obce) a děti ve věku 5-9 let, kterých bylo 29 (tj. 7 % z celkové populace obce).

Graf č 3 Vývoj počtu obyvatel ve věku 0-19 let od roku 2011 do roku 2018



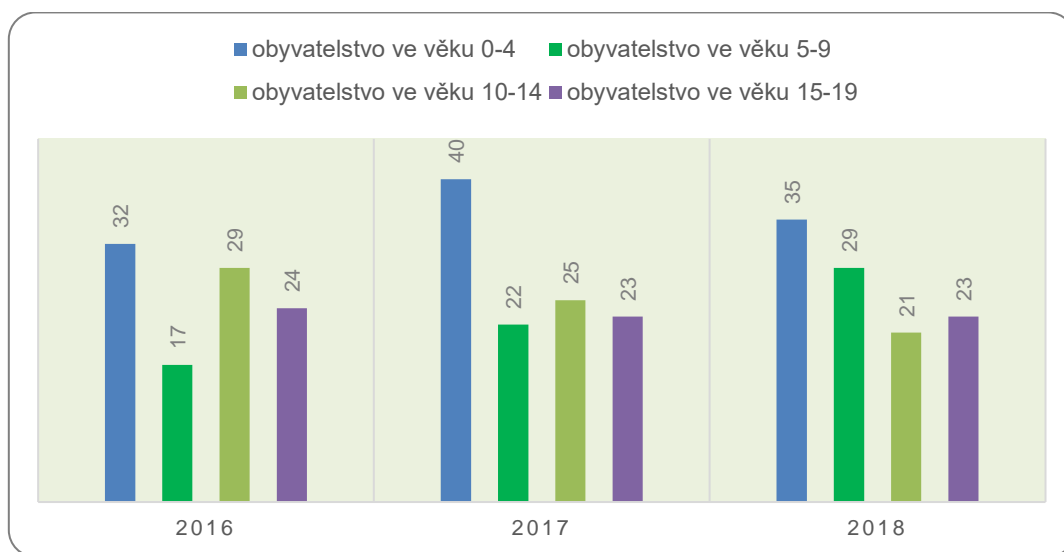
Zdroj: ČSÚ

Graf 4 - Srovnání věkového průměru obyvatelstva v kategorii 0-19 let v Karlovarském kraji a obci Vřesová k 31. 12. 2018



Zdroj: ČSÚ

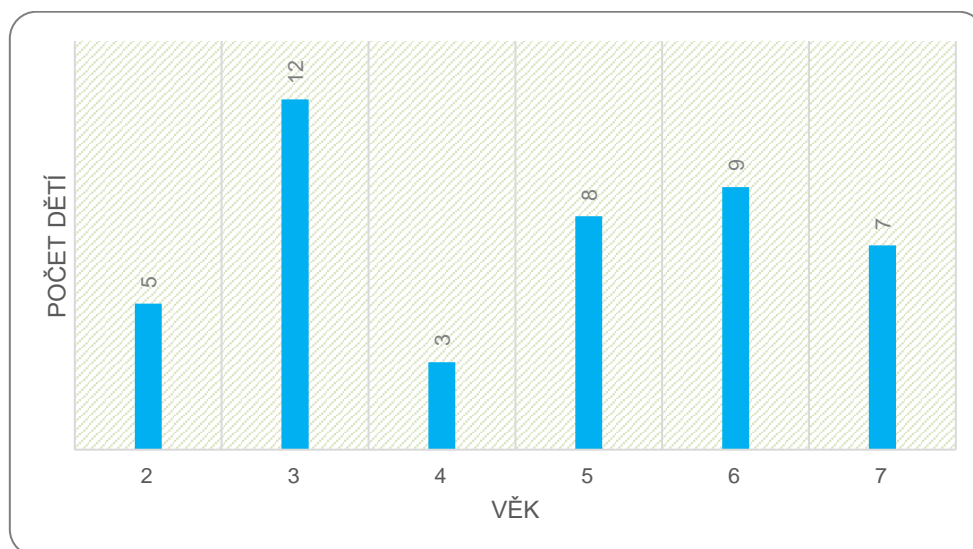
Graf 5 - Věková struktura obyvatel ve věku 0-19 let od roku 2016 do roku 2018



Zdroj: ČSÚ

Z aktuálnějších a podrobnějších dat poskytnutých městským úřadem Vřesová vyplývá, že k listopadu 2019 bylo ve Vřesové hlášených 44 dětí ve věku 2-7 let. Nejvíce zastoupenou věkovou kategorií byly děti tříleté (12 dětí) a šestileté (9 dětí), viz graf 6.

Graf 6 - Děti ve věku 2-7 let ve Vřesové k 13. 11. 2019



Zdroj: matrika MÚ Vřesová

Charakter sociálního vyloučení a specifika obce

V obci se kumulují několik druhů vyloučení. Nejviditelnější je **vyloučení prostorové**, které se projevuje v odloučené poloze obce i její nedostatečné vybavenosti. Problémy s dopravní obslužností, která se pojí s tímto typem SVL, se ve Vřesové neprojevují v tak markantním měřítku, jako v jiných podobných lokalitách, a přímé autobusové spoje jsou zde dosti frekventované. Nicméně většina těchto spojů je napojena na směnný provoz v Sokolovské uhelné a potřeby místních obyvatel příliš nezohledňuje. Celkem z Vřesové do Chodova vyráží ve všední dny 43 přímých autobusových linek. Z Chodova do Vřesové je přímých spojů 38. Nejfrekventovanější jsou přitom spoje přímé autobusové linky mezi 4.44 a 6:52 (těch v tomto rozmezí jezdí 16). Naopak matky, které vyzvedávají děti ve školkách a nemají vlastní auto, mohou využít pouze spoj v 10:40, pokud chtějí do školy dorazit ve 12 hodin. Také ti, kteří za prací cestují do jiných lokalit (Nejdek, Nové Sedlo, Sokolov apod.) mají jen velmi omezené (a komplikované) možnosti, jak se do místa dopravit veřejnou dopravou a jsou, pokud nedisponují vlastním vozem, odkázáni na pomoc příbuzných a známých. Jak uvedla jedna z dotazovaných žen, jejíž muž pracuje na směny v Novém Sedle: „*máme problém se spojema, to je na tom to nejhorší, kolikrát, když má takovou šichtu, že má přesčas, tak už máme problém, že, nebo když je víkend, tohle to je na tom to šílený, že prostě ta Vřesová a spoj do Sedla, to přestupování, našťěstí tu mám šváry, bráchy, tátu, tak se domluvíme, že ho odvezou, přivezou, ale leze to hodně do peněz ten benzín. Já mám co dělat abych vyšla z měsíce do měsíce, protože to je pokaždý 200 Kč za cestu tam a zpátky*“. K prostorovému vyloučení se váže i **omezená nabídka služeb**, která je zastoupena v podobě obchodu se smíšeným zbožím („večerka“) a pošty.

Obec lze považovat také za **symbolicky vyloučenou**. Dle odhadů představitelů města je přibližně polovina obyvatel romského původu, další žijí ve smíšených manželstvích. Lidmi, kteří zde nežijí, je místo často vnímáno negativně. Do jejich vnímání se promítají všechny negativní stereotypy společensky navázané na majoritní představu o tom, kdo je Rom, bez ohledu na to, co o místě a jeho obyvatelích skutečně vědí. Jeden z řidičů autobusu na mou otázku, zda by chtěl žít ve Vřesové, například vyděšeně odpověděl: „*Zbláznila jste se, copak jste tam nebyla, to je cikánov!*“. Toto stigma, které si obec nese, se podle některých dotazovaných promítá i do toho, jak jsou místní obyvatelé vnímáni ze strany zástupců chodovských mateřských škol. V rozhovorech se několikrát objevilo, že Vřesová je místem, odkud v minulosti odmítali, právě kvůli skladbě obyvatel, brát děti do mateřských škol. Jedna matka hovořila o tom, že před 9 lety její dítě nechtěli do MŠ v Chodově zapsat ani ve chvíli, kdy se do věci vložil starosta. V momentě, kdy ale šel o zápis žádat otec dítěte, který měl trvalé bydliště v jiné obci, tak mu vyhověno bylo. Jiné matky se zase zmiňovaly o tom, že v MŠ Zahradní v Chodově nechtějí brát vřesovské děti, protože zde mělo údajně dojít ke konfliktu s místními romskými matkami. Podle zástupců MŠ Chodov byly vřesovské děti v minulosti odmítány pouze na základě nedostatečných kapacit. V současné době, kdy má škola kapacity volnější, se tak minimálně za několik posledních několik let ale nestalo ani jednou.

Mezi základní indikátory sociálního vyloučení patří mimo jiné **dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na dávkách v hmotné nouzi a vysoká míra zadlužení**. Počet nezaměstnaných v obci Vřesová zaznamenal od roku 2015 významný pokles, z 25 % nezaměstnaných obyvatel na 6,8 % nezaměstnaných v roce 2019. Ve srovnání s celorepublikovým (2,7 %) se však stále jedná o nadprůměrné číslo. V exekuci se k 31. 12. 2017 nacházelo 105 osob, které tak z celkového počtu obyvatel starších 15 let (312) tvořili 33,65 % všech zadlužených osob v obci⁴. Obec Vřesová se tak řadí mezi jednu z nejzadluženějších obcí v ČR⁵. Výrazně nadprůměrný je také podíl osob s více exekucemi, 85 % proti 70 % ČR. Počet příjemců pobírajících příspěvek na živobytí se od března 2017 razantně snižoval, z 34 na 10 (údaj z května 2019). Dle dat Ministerstva práce a sociálních věcí nebyla ve Vřesové k měsíci květnu 2019 žádná domácnost pobírající příspěvek na bydlení, doplatek na bydlení čerpalo v téže období v obci 9 domácností.

⁴ Mapa exekucí <http://mapaexekuci.cz/mapa/index.html#>. Počet zadlužených osob mladších 15 let není znám.

⁵ krajský (17,45 % za rok 2017) i okresní průměr (20,75 %

Vyloučení spojené s úrovní kvality bydlení popisuje ve Vstupní analýze Smékalová, která uvádí, že se v obci nachází více rodin v nestandardních podmínkách, či přelidněných bytech. Smékalová se dále zmiňuje i o nájemních smlouvách uzavíraných nejčastěji na rok, někdy ale i pouze na tři měsíce, které způsobují nejistotu v bydlení (Smékalová, 2019.). Další negativním jevem, který dopadá na kvalitu života v obci, je bezprostřední blízkost průmyslového areálu, která se projevuje v horší kvalitě ovzduší. Dopady na zdravotní stav jejích obyvatel v této souvislosti doposud zkoumány nebyly a nelze se k tomu blíže vyjadřovat. Skutečností ale je, že obyvatelům obce je z tohoto důvodu každoročně nabízen ozdravný pobyt za velmi příznivou cenu, který aktivně využívají.

Z výše uvedeného je patrné, že problém sociálního vyloučení ve Vřesové je velmi komplexní a některé jeho projevy se týkají všech obyvatel obce (například vyloučení prostorové). Zohledníme-li data o osobách v exekuci a osobách pobírajících podporu v hmotné nouzi, tak lze odhadovat, že za sociálně vyloučené lze ve Vřesové považovat přibližně polovinu obyvatel obce, tj. cca 200 osob (Smékalová, 2019).

4.2 Předškolní vzdělávání

V obci Vřesová není žádná vzdělávací instituce a děti proto musejí dojíždět do mateřských, základních a středních škol v okolních obcích. Pokud jde o předškolní vzdělávání, nejčastěji dojíždějí do Chodova, kde jsou nejvíce zastoupeny na MŠ U Koupaliště a MŠ Zahradní. V minulosti byly kapacity MŠ Chodov i okolních mateřských škol zcela naplněné dětmi z jejich spádových oblastí⁶ a vřesovští se potýkali s problémem, kam umístit své děti, pokud například chtěli nastoupit zpět do zaměstnání. V roce 2009 k tomuto tématu dokonce vyšel článek v regionálním tisku: https://sokolovsky.denik.cz/zpravy_region/matky-z-vresove-hledaji-pro-sve-deti-materskou-sko.html.

V současné době se situace zlepšila a minimálně ve školním roce 2017/2018 a 2018/2019 bylo vyhověno všem podaným žádostem⁷.

Povinné předškolní vzdělávání

Novelou školského zákona (č. 561/2004 Sb.) vydanou pod číslem 178/2016 Sb. se s účinností od 1. 9. 2017 zavedlo povinné předškolní vzdělávání pro děti, které dosáhly věku 5 let. Zajistit plnění povinné školní docházky dětí je dle § 178 zákona č. 561/2004 Sb. povinností obcí, na jejímž území děti trvale bydlí. Vzhledem k tomu, že obec Vřesová mateřskou školu nemá, nemůže ustanovení shora uvedeného zákona plnit jinak, než tím, že zajistí místa v některé z okolních škol. Kroky k řešení této situace podniklo až současné vedené obce, které v říjnu roku 2019 podalo žádost o uzavření veřejnoprávní smlouvy o vytvoření společného školského obvodu spádové mateřské školy s městem Chodov, jejíž činnost bude vykonávat některá z chodovských mateřských škol. Proces je zatím v jednání, nicméně děti z Vřesové jsou v chodovské mateřské škole přítomny již dnes, včetně těch, které zde plní povinnou předškolní docházku. **Celkem se dle informací zástupců MŠ Chodov ve školním roce 2019/2020 jednalo o 6 dětí (4 v MŠ U Koupaliště, jedno v MŠ Zahradní a jedno v MŠ Školní).** V MŠ Vintířov nebylo v tomto školním zapsáno žádné dítě. **V listopadu 2019 žilo ve Vřesové 9 dětí, které ve školním roce 2019/2020 dosáhly 5 let.** Kde plní povinnou předškolní docházku další tři děti, nebylo zjištěno.

Kapacita a obsazenost chodovských mateřských škol

Mateřská škola Chodov je 5 km od Vřesové a dochází do ní nejvíce vřesovských dětí. Škola sdružuje 4 odloučená pracoviště, ve kterých se nachází celkem 16 tříd. MŠ Nerudova 915 se čtyřmi třídami, MŠ Zahradní s pěti třídami, MŠ Školní se čtyřmi třídami a MŠ U Koupaliště, která má třídy tři. **Celková kapacita školy je 416 dětí a k 30. 9. 2018 byla naplněna z 94 % (393 dětí)**⁸. Do MŠ Nerudova s kapacitou 104 dětí docházelo dle Výkazu o mateřské škole k 30. 9. 2018 94 dětí. Do MŠ Zahradní, která má kapacitu 130 dětí, docházelo 130 dětí, do MŠ Školní s kapacitou 104 dětí docházelo 103 dětí a do MŠ U Koupaliště s kapacitou 78 dětí docházelo 66 dětí. Volná kapacita tedy byla na všech pracovištích školy, nejvíce na MŠ U Koupaliště (12 dětí) a MŠ Nerudova (10 dětí). Celkem se jednalo o 34 volných míst, nicméně dle výpovědí zástupců školy se tento počet v průběhu snížil díky nárůstu počtu dětí, kterým byla na začátku školního roku diagnostikována SVP s potřebou PO 3 a tím pádem nutností snižovat počty dětí ve třídě.

Děti z Vřesové nejčastěji docházejí do MŠ U Koupaliště, která je nejbližší autobusové zastávce. Ve školním roce 2018/2019 do školy docházelo 8 dětí, z toho 4, které plnily povinnou předškolní docházku a čtyři mladší děti. Další dvě děti plnící povinnou předškolní docházku byly zapsány v MŠ Zahradní a MŠ Školní.

⁶ V případě MŠ Chodov je spádovou oblastí například i lokalita Železný Dvůr a Pod Železným Dvorem, kterou respondenti označili za sociálně vyloučenou.

⁷ Viz webové stránky MŠ Chodov.

⁸ K 30. 9. 2017 bylo zapsáno 417 dětí a k 30.9.2019 388 dětí.

Bariéry v přístupu k předškolnímu vzdělávání a předškolní klub

Jak bylo řečeno výše, Vřesová je na základě věkového složení jejích obyvatel, „nejmladší“ obcí v Karlovarském kraji. V obci tradičně žijí především rodiny s malými dětmi, kteří zde mají příbuzné a pro které je bydlení ve Vřesové ve srovnání s okolními obcemi dostupnější. Ve věkové kategorii 0-19 let jsou tak nejvíce zastoupeny děti do devíti let, kterých v obci k 31. 12. 2018 žilo 64, čímž tvořily 16,5 % z celkové populace obce. Pokud jde o děti v předškolním věku, novější data obdržena od MÚ Vřesová ukazují, že v listopadu 2019 v obci žilo 32 dětí ve věku 3-6 let. Dvouletých bylo 5 a sedmiletých 7. Z toho vyplývá, že **minimálně 32 dětí bylo ve věku, kdy je možné (v případě předškolních dětí povinné) zapsat dítě do mateřské školy**. Z dostupných dat a informací, získaných prostřednictvím rozhovorů se zástupci MŠ Chodov a MŠ Vintířov, víme, že do těchto dvou škol docházelo ve školním roce 2019/2020 pouze 11 dětí s tím, že v MŠ Chodov bylo vyhověno všem přihlášeným dětem a v MŠ Vintířov museli jedno dítě z kapacitních důvodů odmítnout. Informace o tom, zda děti docházejí do jiných škol v okolí (například v blízkosti zaměstnání rodičů), nebylo možné ověřit. Přesto lze odhadovat, že **více než polovina vřesovských dětí ve věku 2-7 let do žádné mateřské školy nedochází**. Na následujících stránkách textu budou popsány problémy/situace, o kterých ve vztahu k předškolnímu vzdělávání hovořili respondenti a které mohou být částečným vysvětlením pro nízký podíl dětí zapsaných v mateřských školách.

Odlehlá poloha obce a náročná logistika

Dopravní obslužnost mezi Vřesovou a Chodovem, kam děti do škol docházejí nejčastěji, se může jevit jako dostatečná. Bližší pohled na frekvenci spojů však ukazuje, že pro matky s dětmi, které děti dopravují do škol, jsou tyto spoje omezené. Do školy lze dítě/děti dopravit třemi spoji jedoucimi v 7:15, 7:24 a v 7:31. Zpět se lze vrátit v 7:55, 8:00 nebo v 9:30. Problém je se zpátečními spoji do Chodova, ty jezdí pouze mezi 10:38 a 10:47. Rodiče, které děti vyzvedávají ze školy, tak na ně musí v Chodově přes hodinu čekat. **Nejsložitější je situace matek, které mají více malých dětí a těch, které pracují**. Jak uvedla matka tří dětí v té době na mateřské dovolené: *„Třeba když já jsem odvážela Libora, na to předškolní, tak jsem měla Honzík⁹ v kočárku, já jsem normálně musela vstát v šest, v sedm na autobus, a pak kmitat na autobus co jede v 8, protože pak jede až v půl 10. No a takhle to tady ty maminy maj, oni maj třeba dvě v kočárku a to třetí tahaj do školky, tady často mají víc dětí, to není žádná sranda a taky ne všechny jsou ty školní nízkopodlažní, takže musíte s třema dětma zvedat kočárek“*. Jiná matka, pracující v době, kdy měla tříleté dítě v Sokolovské uhelné, zase uvedla, že musela nejprve ve čtyři hodiny ráno nastoupit na ranní směnu, pak se vrátit domů, kde starší děti hlídaly to mladší (tříleté), odvést ho do školky, autobusem v 8 hodin se vrátit zpět do práce a po práci jet zase do Chodova dítě vyzvednout.

Právě tyto dva důvody většina oslovených pokládá za zásadní argumenty pro zřízení předškolního klubu. Jedna matka, která od příštího roku nastupuje do práce ve Vřesové a jejíž tříleté dítě přijali do MŠ Chodov, například uvedla, že logistiku již má promyšlenou. Pokud se v práci zpozdí a nebude schopná dítě vyzvednout ve 12, může ho pohlídat kamarádka, která v blízkosti školy bydlí. Pokud by ale ve Vřesové byl předškolní klub, tak by tuto možnost určitě využila přednostně.: *„Kdyby tu byl předškolní klub, to by bylo úžasné, já bych to měla blíž do práce. Někdo mi v létě něco říkal, ale nějak jsem to, ale když mi to teď říkáte, tak to by bylo úžasné. Ani by nevadilo, kdyby to končilo ve 12, mám tu kolem sestry. Myslím, že jsou tady i menší, kamarádky by měly radost jako já, kdyby je tam mohly dávat. Myslím si, že by o to bylo hodně velké zájem“*.

⁹ K zachování anonymity respondentky byla zvolena fiktivní jména dětí.

Pocit bezpečí

Přednost před chodovskou mateřskou školou by předškolnímu klubu dala i jiná z dotazovaných matek, která uvedla, že její dítě se ve škole necítí dobře a domů chodí smutné. Domnívá se, že ve Vřesové, kde by do klubu docházely děti, které zná, by se cítilo spokojenější. Otevřela tak další z témat týkající se předškolního vzdělávání, kterým je **pocit bezpečí**. O tom, že se děti romského původu vyrůstající společně ve Vřesové nemusejí v mateřské škole (v jiném městě) cítit vždy dobře, hovořili i další respondenti, včetně zástupců samotných mateřských škol. Obavy dítěte a potažmo rodičů mají různé příčiny. Roli zde může hrát neznalost prostředí, se kterým se mnozí setkávají poprvé, etnická odlišnost a s tím spojená stigmatizace, nebo více subjektivní faktory, jakými je přístup konkrétního učitele (zda je například přísný nebo spíš mateřský). Jedna z matek například uvedla, že byla svědkem toho, když jedno z mála romských dětí ve třídě, které pořád plakalo, učitelka místo, aby ho utěšila, naopak ignorovala. Sama kladla velký důraz na laskavý přístup, když opakovaně v rozhovoru zmínila, jak strašně je šťastná, že její dítě má novou, méně přísnou učitelku, kterou má velmi rádo, a do školy se díky ní těší. Dobře se v mateřské škole necítil ani syn další respondentky, která poukázala na to, že byl ve třídě jediným romským dítětem, se kterým si nikdo nechtěl hrát. Uvedla, že když pro něj šla do školy, viděla, že ho děti ignorují, nebo naopak odstrkují a jsou na něj zlé. Situace se zlepšila až po přeřazení syna do školy, kde bylo více dětí romského původu a kde mu nikdo neubližoval. O tom, že romské matky mívají o své děti veliký strach, hovořili i zástupci institucí včetně mateřských škol. Jedna z respondentek k tomu uvedla, že se domnívá, že si uvědomují svou odlišnost a mají obavy z toho, aby právě kvůli tomu jejich dětem nikdo neubližoval. Uvedla také, že předškolní klub je v tomto ohledu dobrým opatřením, které dokáže obavy matek zmírnit: „*maminky se mohly přijít podívat kam ty děti přijdou, že z toho nemusí mít strach, oni tihle rodiče mají o ty děti opravdu o ty děti nesmírně strach, bojí se je někde zavírat, mají o ně velké strach*“.

Někteří respondenti se domnívají, že předškolní klub může sehrát pozitivní roli právě i v otázce pocitu bezpečí, protože dětem umožňuje pozvolnější přechod do povinného vzdělávání. Děti si totiž nemusejí současně zvykat jak na nový režim, tak na nový kolektiv. Podle respondentky zastupující chodovskou mateřskou školu mají děti, které v rámci vzájemné spolupráce budoucí mateřskou školu navštěvují, menší obavy z toho, co je čeká, a jsou na docházku lépe připravené. Lepší připravenost dětí na povinnou předškolní docházku, potvrzuje také zpráva Člověka v tísni, kde se uvádí, že: „přínos předškolního klubu je spatřován především v tom, že se zde děti socializují, osamostatní se v oblasti sebeobsluhy, zvyknou si na kolektiv a na pravidla vzdělávacího zařízení. Tyto děti následně vykazují větší úspěšnost při zápisech na ZŠ. Také rodiče těchto dětí jsou zvyklí na pravidla MŠ a je s nimi lepší, resp. jednodušší spolupráce.“¹⁰

Finance

Další z témat týkající se předškolního vzdělávání, které vyvstalo z rozhovorů, je téma finanční dostupnosti předškolního vzdělávání. Jak uvedli někteří respondenti, nejde přitom pouze o úplatu za předškolní vzdělávání (to se předškolních dětí netýká a rodinám pobírajícím dávky pomoci v hmotné nouzi ho lze odpustit), ale o také o finanční náklady spojené s povinným stravováním a náklady na dopravu. „*Jsou tu lidé, který na tu školku nemají peníze. Musíte platit obědy, školkovně 600, to máte 1300, plus to co oni projedou, 22 tam a zpátky, oni projedou 88 Kč do Chodova a teď si to vezmte krát 20, to je 1600, plus školku platit*“.

Jak bylo popsáno výše, finanční situace obyvatel obce není zcela příznivá, počet nezaměstnaných v obci byl v roce 2019 6,8 % a 33,65 % obyvatel obce se z důvodu zadlužení nacházelo v exekuci. V roce 2019 vedle toho došlo k poměrně vysokému navýšení nájmu. Některé rodiny proto docházka do mateřské školy příliš finančně zatěžuje, nebo se jim nevyplácí.

¹⁰ <https://www.clovekvztisni.cz/shrnuti-zavery-ze-setreni-o-dopadech-povinneho-predskolniho-rocniku-mezi-ucitelkami-ms-a-rodici-deti-ohrozenych-socialnim-vyloucenim-5300gp>

Rizika předškolního klubu

Předškolní klub nemůže nahradit povinné předškolní vzdělávání, pokud není zapsán v rejstříku škol. V takovém případě lze povinné předškolní vzdělávání v předškolním klubu plnit pouze tehdy, pokud bude dítě přihlášeno k individuálnímu („domácímu“) vzdělávání ve škole zapsané v rejstříku škol. Na této škole také absolvuje ověření úrovně osvojování očekávaných výstupů v jednotlivých oblastech. Jak ale uvádí tematická zpráva ČŠI, ve školním roce 2017/2018 nebyla podpora očekávaných výstupů u dětí v režimu individuálního vzdělávání (ČŠI, s. 19) efektivně zajištěna. Povinnost předškolního vzdělávání byla zavedena s cílem zvýšit šance dětí ze sociálně znevýhodněných rodin na školní úspěch. Nejde přitom pouze o včasné vyrovnání případných rozdílů v oblasti některých dovedností a znalostí, ale také o adaptaci na větší kolektiv dětí z majoritního prostředí a na požadavky školy. Je tedy otázkou, zda je pro tyto děti individuální vzdělávání v rámci mateřského klubu tou nejvhodnější volbou.

S přihlédnutím k napjatým vztahům v obci, které panují mezi některými skupinami obyvatel, je nutné při obsazování pozic v plánovaném předškolním klubu postupovat nanejvýš transparentně. Zvážit lze i variantu, při které bude pozice koordinátora předškolního klubu vykonávána osobou, která není z Vřesové, ale která disponuje zkušenostmi z oblasti práce s dětmi ze sociálně vyloučeného prostředí. Další možností je sestavit například etnicky smíšený tým, s jedním místním zástupcem a jedním žijícím mimo lokalit.

4.5 Možnosti trávení volného času

Možnosti trávení volného času jsou ve Vřesové relativně omezené, zejména v oblasti organizovaných aktivit. Neorganizovaně mohou děti a mládež trávit čas na dětském hřišti, nebo na hřišti sportovním. Obě hřiště jsou relativně v dobrém stavu. Sportovní hřiště má ale poničenou síť a na dětském hřišti byl odstraněn jeden z herních prvků a na jeho místě zůstala nevzhledná betonová plocha. Také zde není žádné ohraničené pískoviště. Příznivá je rozloha hřiště i jeho poloha. Hřiště se nachází naproti panelovým domům, od kterých je odděleno hlavní příjezdovou (asfaltovou) cestou a z oken domů je na něj dobře vidět. Z druhé strany je oddělené pěšinou a houštinou náletových dřevin, které přecházejí ve smrkové lesy. Na této straně se nacházejí také místní zahrádky. Je zde i několik dřevěných stolů a lavic určených k posezení a dřevěný altán.



Foto: dětské hřiště Vřesová, archiv autorky

V minulosti matky s malými dětmi pravidelně navštěvovaly akce pořádané místní knihovnou, sídlící v budově obecního úřadu, která v současné době prochází rozsáhlou rekonstrukcí. Vedení města plánuje po rekonstrukci tyto akce obnovit a rozšířit. Konkrétní představu o tom, jaké typy aktivit by zde chtěli provozovat, zatím nemají. Někteří obyvatelé obce v rozhovorech zmiňovali, že na typu aktivity tolik nezáleží, hlavně že bude kam s dětmi jít. Jiní zmiňovali, že je obtížné vymyslet něco, co by děti bavilo tak, že by danou aktivitu provozovaly pravidelně. Konkrétně byly zmiňovány **tvořivé dílny, keramický kroužek pro děti i dospělé, taneční kroužek, nebo hudebně zaměřené kroužky, například hra na kytaru**. Slovy jedné matky: „*občas vidím ty kluky, jak si tu venku brnkaj na tu kytaru, tak třeba kdyby to s nimi někdo rozvíjel, tak by je to chytlo*“.

Město pořádá řadu aktivit a veřejných akcí pro děti a mládež. Jejich zajištění a organizace je úkolem předsedy **výboru pro děti a mládež**. Jmenovat lze například diskotéku, které se účastní i děti starší 15 let, vítání občánků, hledání pokladu, pálení čarodějnic, Halloween, oslavy Mikuláše nebo Den dětí. Někteří respondenti ocenili, že v tomto roce tyto aktivity byly zajímavější, než v letech minulých: „*bylo to něco, co tu před tím nebylo, něco, co jsme ještě nezažili*“. Některé akce pro místní děti a mládež organizovala v minulosti také obecně prospěšná společnost Khamoro, která provozuje nízkoprahové zařízení Společná cesta – Jekhetano drom ve městě Chodov. Podle jejího zástupce šlo zejména o výlety a doučování a mezi místními o ně byl velký zájem. Zástupci organizace Khamoro by proto spolupráci v budoucnu rádi obnovili. Zkušenosti a místní znalost, kterou mají, jsou dobrým předpokladem pro to, aby byli bráni v potaz při uvažování o možném provozovateli předškolního klubu a volnočasových aktivit/kroužků.

Pro **děti a mladistvé ve věku 12-19 let**, kterých ve Vřesové žije přibližně 38, obec mnoho možností pro aktivní odpočinek nenabízí. Je zde ale venkovní hřiště a ke konci se chýlí i výstavba fitness centra umístěného v přízemí obecního úřadu. Připravované **fitness centrum** mezi dotazovanými občany sklídilo pozitivní ohlasy, a to i mezi ženami. Jedna z nich například uvedla, že to pokládá za skvělou věc, kterou určitě využije více mladých matek jako je ona, které si po porodu chtějí zlepšit figuru.

Opakovaně zmiňovaná **horší dopravní obsluha** se promítá i do návštěvnosti kroužků a organizovaných aktivit. Řada kroužků nabízených chodovskými školami, Domem dětí a mládeže, NZDM Společná cesta – Jekhetano drom a dalšími organizacemi končí nejpozději v 17:30. Některé, zejména ty sportovní, ale končí později, a děti z Vřesové nemají jak se dostat zpět domů, pokud jsou odkázány na veřejnou dopravu¹¹. Jeden respondent například v této souvislosti zmínil kroužek karate, na který by jeho syn rád docházel, ale kvůli nedostatku spojů to není možné. Dva rodiče uvedli, že jejich děti docházejí do fotbalového oddílu, kam je dovážejí autem. Trávení volného času ovlivňuje i **absence veřejného prostoru**, který je ve Vřesové omezen na příjezdovou cestu, dětské hřiště, dětského hřiště, fotbalové hřiště, prostorem před večerkou a prostranství před panelovými domy.

Rizikovým momentem, který vyvstal v otázce pořádání jednorázových kulturních/sportovních a jiných volnočasových akcí a pravidelných aktivit/kroužků, se ukázaly být **napjaté vztahy mezi jednotlivými skupinami obyvatel**. Jednotlivé skupiny rozděluje jednak „vztah k vedení města (ti, kteří stojí za vedením obce versus ti, kteří „se v něm zklamali“, nebo ho nikdy nevolili), tak například otázka možnosti užívání/vlastnictví zahrádek (ty, kteří vlastní/pronajímají si zahrádky versus ti, kteří je nevládní). Rozděluje je ale také etnicita. Projevuje se to zejména v návštěvnosti zmiňovaných akcí, které v poslední době, dle většiny výpovědí, navštěvují především obyvatelé romského původu. Jedna respondentka k tomu například uvedla, že na akce už přestala chodit, protože tam chodí pouze Romové a ona se tam necítí vítaná. Konkrétně řekla, že na jedné akci byla jedinou matkou neromského původu a ženy Romky se na ni dívaly velmi nepřátelsky. To, že například na aktivity chodí téměř jen romské děti, potvrzují i jejich organizátoři. Další příklad uvedený respondentkou se týkal tradičního ozdravného pobytu. Na ten byl tento rok vypraven pouze jeden autobus oproti tradičním dvěma a všechny rodiny, až na jednu, které se ho účastnily, byly romské. Matka neromského původu byla na tomto pobytu podle respondentky napadena matkou Romkou, což ostatní jen utvrdilo v tom, že společně jezdit nechtějí. Někteří respondenti také uvedli, že v minulosti (před zvolením současného starosty) situace mezi romskými a neromskými obyvateli takto vyhrcoaná nebyla a akcí se účastnili i neromští obyvatelé. Je tedy možné se ptát, do jaké míry mohlo k tomuto napětí, které je v obci pravděpodobně latentně přítomné již delší dobu, přispět právě zvolení starosty romského původu. Ať je již odpověď jakákoliv (odpovědět na základě několika rozhovorů a krátkého místního pobytu nelze), faktem zůstává, že starosta obce tento problém vnímá a snaží se hledat řešení, která by přispěla k větší společenské kohezi.

¹¹ Poslední spoj z Chodova do Vřesové jede v 18:19.

5. Doporučení

Předškolní vzdělávání

Téma 1 - Povinné předškolní vzdělávání

V listopadu 2019 žilo ve Vřesové 9 dětí, které ve školním roce 2019/2020 dosáhly 5 let. Z toho 6 dětí plnilo povinnou předškolní docházku v MŠ Chodov. V MŠ Vintířov nebylo v tomto školním roce zapsáno žádné dítě. Kde plní povinnou předškolní docházku další tři děti, nebylo zjištěno. Kapacity MŠ Chodov nejsou v současné době zcela naplněny a škola je schopna pojmout i další případné zájemce z Vřesové.

- *Doporučujeme sledovat plnění povinné předškolní docházky ze strany MÚ a motivovat rodiče k zapsání dětí do mateřských škol.*

Téma 2 - Otázka zřízení předškolního klubu

Všichni, se kterými byl veden rozhovor, se vesměs shodují na tom, že zřízení předškolního klubu v obci pokládají za smysluplné a potřebné. Zástupci MŠ Chodov argumentují, že děti, které navštěvují předškolní klub, přicházejí do mateřské školy připravenější a jejich adaptace na školu probíhá méně obtížně. Obyvatelé Vřesové argumentují zejména logistickými obtížemi, spojenými s nutností navštěvovat mateřskou školu v Chodově, i s finanční stránkou věci. Více než polovina vřesovských dětí ve věku 2-7 let, což je cca 15 dětí, do žádné mateřské školy nedochází. Pokud by se rodiče rozhodli tyto děti do škol zapsat, kapacita místních škol by nemohla jejich poptávku pokrýt.

- *Doporučujeme MÚ zřídit předškolní klub. Pozornost by přitom měla být věnována výběru personálu. Přihlíženo by mělo být zejména ke zkušenostem i schopnosti komunikace se všemi rodiči napříč etnicitou.*
- *Mateřský klub nelze pokládat za adekvátní náhradu povinného předškolního vzdělávání. Děti mohou povinnost předškolního vzdělávání v předškolním klubu plnit pouze za podmínky, že s jejich rodiči bude uzavřena smlouva o individuálním vzdělávání.*
- *Jako inspirace může sloužit například úspěšný předškolní klub Člověka v tísni fungující v Chodově, jehož činnost byla zástupci chodovských škol hodnocena velmi pozitivně¹².*

Volný čas

Téma 1 - Omezené možnosti pro smysluplné trávení volného času

Z rozhovorů vyplynula vysoká poptávka po typu nízkoprahového zařízení, které by dětem (nejen) ze sociálně znevýhodněného prostředí poskytlo možnost, jak smysluplně trávit volný čas. Zástupci sociálního odboru a jiní respondenti, kteří měli možnost obeznámit se blíže se situací některých rodin, se domnívají, že sloučení více sociálních služeb pod jednou střešou (dluhová poradna, SAS, NZDM, terénní sociální služba apod.) přispěje i k navázání intenzivnější spolupráce v oblasti řešení problémů týkajících se vzdělávání a volného času dětí. Někteří respondenti jsou přesto k této aktivitě skeptičtí.

¹²https://www.clovekvtsni.cz/spokojene-dite-je-ten-nejlepsi-lek-na-zboreni-vsech-barier-5401gp?fbclid=IwAR20ydKLyIXK6_6RU38O7Ki_Z8P_ilqyNQIIP6K8Yx0v5ZEEFAJGnN6-l60

Odkazují se přitom ke kulturně podmíněnému stylu života, který se podle jejich názoru vyznačuje vysedáváním na lavičce a který nelze změnit. Pokud by se město rozhodlo pro vybudování komunitního/nízkoprahového zařízení, bude potřeba tento krok směrem k občanům otevřeně a citlivě komunikovat.

Doporučujeme:

- *Podpořit/spolufinancovat podpůrné služby založené na komunitním principu: zřízení komunitního centra – provoz kulturních a volnočasových aktivit za účasti obyvatel. Zřízení nízkoprahového zařízení. NZDM může děti a mládež aktivizovat, zvýšit jejich sociální kompetence a podpořit je v jejich vzdělávání na základní škole i následném studiu. Většina NZDM také nabízí prostor pro vypracování domácích úkolů pro děti, které na to doma nemají vhodné podmínky, nebo pomoci s těmi, kterým děti samy nejsou schopny porozumět a se kterými jim rodiče nepomohou.*

Téma 2 - Tábory a pobytové akce

Táborů a pobytových akcí se děti ze sociálně znevýhodněných rodin (pokud nepočítáme děti z dětského domova) neúčastní. Přitom se jedná o aktivity, při kterých se děti mají možnost obeznámit s jiným prostředím a které prostřednictvím sdílených pozitivních zážitků pomáhají budovat vztahy mezi žákem a učitelem/spolužákem/školou. Respondenti o akce tohoto typu projeví zájem, současně ale poukazovali na jejich finanční nákladnost.

Doporučujeme:

- *Ze strany obce finančně podpořit organizaci táborů a výletů, které budou vedeny lidmi, kteří mají zkušenosti se sociální prací nebo zkušenosti v oblasti práce s cílovou skupinou.*
- *Doporučujeme vytvoření (nízkonákladových) atraktivních odpočinkových zón pro děti a mládež, kde by mohly neorganizovaně trávit volný čas. Například výstavbu workoutového hřiště.*

LITERATURA

Smékalová, T. (2019). Vstupní analýza Vřesová. Agentura pro sociální začleňování.

Švec, J. ed. (2010). *Příručka pro sociální integraci*. Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách.

Zíková, T. et al. (2011). *Bedekr sociálním znevýhodněním pro učitele základní školy*.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Český statistický úřad: <https://www.czso.cz/>

ČSU (2012): Sčítání lidí, domů a bytů. (přístupné na risy.cz)

ČSÚ. Ročenka Karlovarského kraje.

MŠMT. Školní výkazy. *Interní zdroj*.

Oficiální webové stránky obce Vřesová.

Výroční zpráva MŠ Chodov.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

<https://www.clovektisni.cz/shrnuti-zavery-ze-setreni-o-dopadech-povinneho-predskolniho-rocniku-mez-ucitelkami-ms-a-rodici-deti-ohrozenych-socialnim-vyloucenim-5300gp>